

SPECIJALNI IZVJEŠTAJ

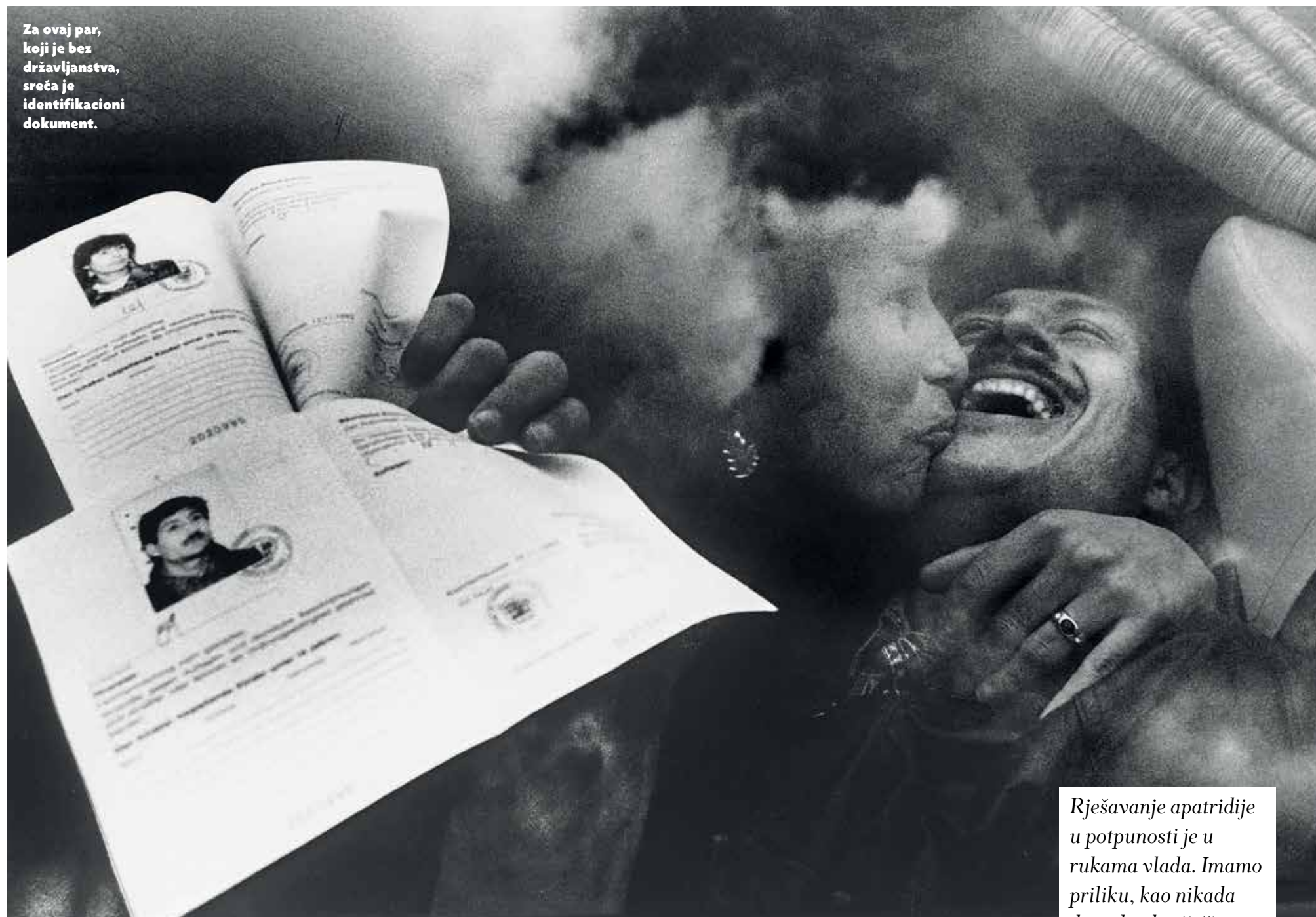
Okončati
APATRIDIJU
U ROKU OD
10 godina

Apatridija je **“vid kazne primitivnije od mučenja”**.

- IRL VOREN, 1958
BIVŠI PREDSEDavajući Vrhovnog suda, SAD

10-godišnja kampanja za okončanje apatridije

Za ovaj par, koji je bez državljanstva, sreća je identifikacioni dokument.

© R. VENTURI / DEU / 1992

Rješavanje apatridije u potpunosti je u rukama vlada. Imamo priliku, kao nikada do sada, da riješimo ovu nepravdu. Sada je vrijeme za djelovanje.

-ANTONIO GUTIJEREŠ
VISOKI KOMESAR ZA IZBJEGLICE

Preko tri miliona apatrida žive u svega 10 zemalja.

APATRIDI ŽIVE U SVIM DIJELOVIMA SVIJETA – Azija, Afrika, Bliski Istok, Evropa, Sjeverna i Južna Amerika – čitave zajednice, novorođenčad, djeca, parovi i starije osobe.

Njihov zajednički problem, nemanje državljanstva, lišava ih prava koja većina globalnog stanovništva uzima zdravo za gotovo.

Često su doživotno izopšteni time što im se osporava zakonski identitet po rođenju, pristup obrazovanju, zdravstvena zaštita, brak i zaposlenje, pa čak i dostojanstvo zvaničnog sahranjivanja i izdavanja smrtovnice nakon što preminu.

Apatridija je problem koji je stvorio sam čovjek, a dešava se iz zapanjujuće mnogo različitih razloga. Čitavi dijelovi stanovništva preko noći mogu postati apatridi uslijed političkih ili zakonskih direktiva ili ponovnog iscrtavanja državnih granica.

Čitave porodice generacijama nose teret apatridije bez obzira na to što imaju duboko ukorijenjene i dugotrajne veze sa svojim lokalnim zajednicama i zemljama. Neki su postali apatridi uslijed administrativnih barijera, jednostavno propadaju kroz rupe u sistemu koji ih ignoriše ili je na njih potpuno zaboravio. Više od dvije decenije nakon raspada Sovjetskog Saveza, preko 600.000 ljudi je i dalje bez državljanstva na ovoj teritoriji. Vlada Bangladeša je odbila da da državljanstvo za nekih 300.000 Biharija koji govore Urdu kada je ta zemlja stekla nezavisnost 1971. godine. Presudom Ustavnog suda Dominikanske Republike iz 2013. godine desetine hiljada Dominikanaca, od kojih je ogromna većina haićanskog porijekla, lišeno je državljanstva i prava koja iz toga proističu. Za više od 800.000 Rohingya muslimana u Mjanmaru uskraćeno je državljanstvo Zakonom o državljanstvu iz 1982. godine i ozbiljno im je ograničena sloboda kretanja, vjeroispovijesti i obrazovanja.

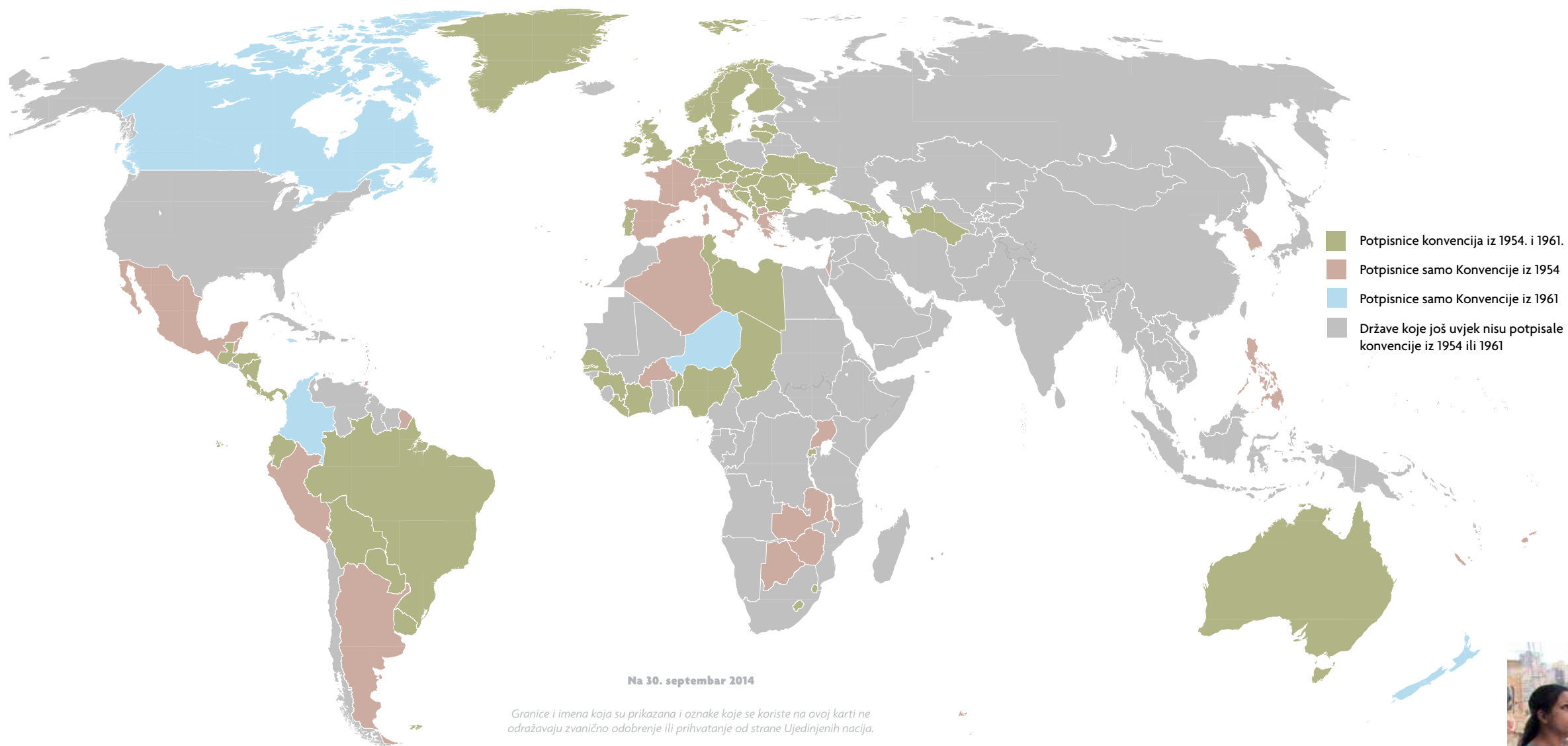
NASLOVNA STRANA

Mlada Romkinja iz Hrvatske već je iskusila teškoće apatridije. Njena porodica jedva preživljava, prikupljanjem metalnog otpada. Žive u teškim uslovima u improvizovanoj sobi, bez struje, vode i sanitarija.

© UNHCR / N. LUKIN / Novembar 2010

ZADNJA KORICA: © ERNICHESHISTORISCHES MUSEUM, BERNE

DRŽAVE POTPISNICE KONVENCIJA O APATRIDIJI

U protekle četiri godine, više zemalja je pristupilo Konvenciji o smanjenju apatridije iz 1961, nego tokom četiri decenije nakon njenog usvajanja.

“Moj san je da imam dokument kako bih mogao da glasam. Želim da me vlada vidi i čuje.”

-BIVŠI APATRID
U JUŽNOJ AFRICI

Preko jedne trećine apatrida u svijetu su djeca, a ta obilježnost mogla bi da ih prati čitavog života, čak i nakon smrti. Naime, ako oni budu imali djecu, i ta generacija će živjeti bez državljanstva, čime će se kriza samo nastavljati.

Ovaj dugotrajni problem prvi put je počeo da pokreće svijest međunarodne zajednice kada su se riječi kao što je „nehumano“, „sramota“ i „mrlja u međunarodnom pravu“ počele upotrebljavati za opisivanje pogubnog položaja apatrida.

UNHCR je 1950. godine zadužen da pomaže izbjeglicama i apatridima. Iako je i značajan broj izbjeglica i azilanata takođe bez državljanstva, njihov broj se obično odražava u brojkama koje se odnose na izbjeglice i azilante. Tokom proteklih pet godina, 20% svih izbjeglica čije je preseljenje pomogao UNHCR takođe su bili apatridi. UNHCR je 1970-tih godina postao zadužen za pružanje pomoći apatridima u skladu sa Konvencijom o smanjenju apatridije iz 1961. godine, a ta je uloga dalje konsolidovana 1995. godine.

Zakonska osnova za rad UNHCR-a nalazi se u Konvenciji iz 1954. godine koja se odnosi na status apatrida i Konvenciji iz 1961. godine o smanjenju apatridije. Te međunarodne ugovore podržavaju drugi pravni instrumenti, kao što je Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima iz 1948. godine i brojni međunarodni i regionalni sporazumi o ljudskim pravima koji potvrđuju pravo svakog ljudskog bića na državljanstvo.

Problem apatridije je decenijama izgledao nepremostiv. Brojne vlade i međunarodna zajednica činile su se nezainteresovanima, često produžavajući krizu umjesto da rade na njenom rješavanju.

Lealin status u Libanu definisan je kao „maktoum al qaed“ ili „ne postoji u evidenciji“. Ona kaže da joj je nemanje državljanstva razbilo sve snove. Leal pati od fatalne bolesti bubrega i brine za budućnost svoja dva dječaka, koji su takođe bez državljanstva. Pita se šta će biti sa djecom ako ona ne preživi.

© UJEDINJENE NACIJE / AVGUST 1961

Delegati iz 29 zemalja su se sastali u sjedištu UN u Njujorku gdje su potpisali Konvenciju o smanjenju apatridije iz 1961. godine. Na fotografiji se vidi gospodin Mario Amadeo iz Argentine kako potpisuje dokument u ime svoje zemlje.

UNHCR čvrsto stoji na stanovištu da je ovo problem koji se u velikoj mjeri može izbjeći, a uz postojanje odgovarajuće političke volje, u potpunosti riješiti.

Veliku prepreku za iznalaženje rješenja predstavlja činjenica da vlade i UNHCR ne posjeduju odgovarajuće podatke o brojnim populacijama apatrida. Često se dešava da osobe bez državljanstva ne samo da ne posjeduju dokumenta, već ih nadležni organi ignorišu i ne upisuju u nacionalne matične registre, niti baze podataka. Većina njih ne biva obuhvaćena ni popisom. Od ukupno 142 nacionalna popisa stanovništva koja su urađena od 2005. godine do danas, za koje Ujedinjene nacije posjeduju detaljne informacije, samo njih 112 je uključivalo i pitanje o državljanstvu. Među njima, samo je 25% upitnika

uključivalo ponuđenu opciju za popisivače da se opredijele za „apatrid“ ili „bez državljanstva“ prilikom intervjuisanja apatrida.

Posljednjih godina primjećuje se evidentna i pozitivna promjena ka rješavanju apatridije.

Sve više država su potpisnice navedene dvije konvencije; 26 država su postale potpisnice samo tokom posljednje tri godine, čime je ukupno 82 države potpisale konvenciju iz 1954. godine, a 60 država konvenciju iz 1961. godine. Brojne zemlje su riješile problem apatridije. Nakon presude Višeg suda u Bangladešu iz 2008. godine, 300.000 apatrida koji govore Urdu priznati su kao državljani. Vijetnam je krenuo u rješavanje situacije apatrida bivših izbjeglica iz Kambodže i omogućavanje ponovnog sticanja državljanstva hiljadama žena koje su postale apatridi nakon što nijesu uspjele da steknu državljanstvo svojih supruga stranaca. Od 2009. godine, više od 60.000 bivših sovjetskih građana postali su državljani Kirgistana, dok ih je preko 15.000 steklo državljanstvo Turkmenistana. U Iraku, tokom režima Sadama Huseina, jednim dekretom iz 1980. godine lišeni su državljanstva Faili Kurdi, sve dok nova vlada nije preinačila tu odluku. Obala Slonovače je izmijenila svoje zakone 2013. godine da omogući sticanje državljanstva pojednostavljenim postupkom podnošenja prijave čime će se mnogima među 700.000 apatrida omogućiti da steknu državljanstvo.

Bilo je i nekih inspirativnih pojedinačnih uspješnih priča.

Isključivo svojom upornošću, **Srinuan**, mlada žena bez državljanstva, borila se za tajlandsko državljanstvo i time inspirisala stotine ljudi iz svog sela da slijede njen primjer.

Sa druge strane svijeta, u Obali Slonovače, apatrid, **Bere Tassoumane**, stekao je državljanstvo, pa se zatim mogao kandidovati na lokalnim izborima u gradu Bouaffle, a nakon toga je još petoro njegovih prijatelja, bivših apatrida, izabrano na lokalnim izborima.

“Kada kažem ljudima da sam apatrid, vidim na njihovim licima šok, neznanje i nepovjerenje. To je isto kao kada je otkriven AIDS virus i odjednom su ljudi postali sumnjicavi prema svakom ko je bio HIV pozitivan“.

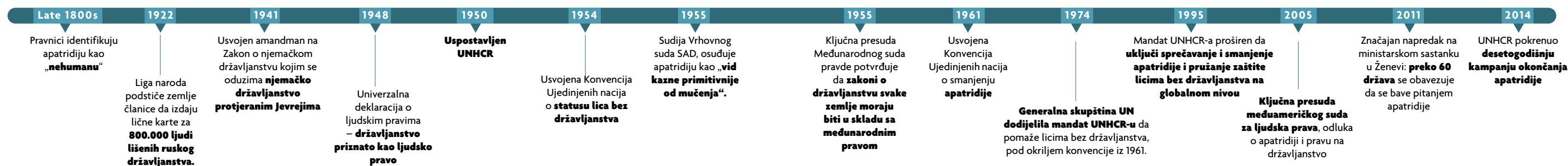
- RAILYA U FRANCUSKOJ

© UNHCR / G. CONSTANTINE / 2009

Put do državljanstva je često veoma težak. Ovdje, žena bez državljanstva pokazuje svu dokumentaciju koju je morala da podnese u pokušaju da stekne državljanstvo.

APATRIDIJA TOKOM VREMENA

„Staramo se za dobrobit svoje zajednice iz ljubavi jer smo i sami bili marginalizovani,” kaže Tassoumane.

Kako bi zadržao ovakav trend, UNHCR pokreće Kampanju za ukidanje apatridije u sledećih 10 godina.

Strategija UNHCR-a za ostvarenje ovako ambiciozno postavljenog cilja kampanje predviđa ključne aktivnosti koje države moraju da preduzmu kako bi riješile problem apatridije. One obuhvataju:

- **Sistemski rješavati** apatridiju reformisanjem zakona i javnih politika, praćeno kampanjama za državljanstvo;
- **Osigurati** da nijedno dijete ne živi bez državljanstva;
- **Spriječiti** lišavanje državljanstva zasnovano na diskriminaciji;

- **Ukloniti** rodnu diskriminaciju iz zakona o državljanstvu;
- **Odobriti** status zaštite migrantima apatridima; i
- **Izdavati** dokumentaciju sa identifikacijom državljanstva onima koji na to imaju pravo.

Dajući prioritet iskorjenjivanju apatridije, **Visoki komesar Ujedinjenih nacija za izbjeglice António Guterres** je rekao: „Tragično je da danas milioni ljudi žive bez državljanstva. Za razliku od brojnih oružanih sukoba, u potpunosti je u rukama svake zainteresovane vlade da riješi problem apatridije. Pruža nam se prilika kao nikada ranije da ovu nepravdu riješimo. Sada je trenutak da se djeluje. Ponavljam vladama da je UNHCR posvećen pružanju podrške naporima da se ukine apatridija.”

Djeca: Milioni „nevidljive“ djece

Svakih 10 minuta, u samo pet zemalja svijeta, rađa se dijete bez državljanstva. U ovih pet zemalja živi više od polovine svjetske populacije apatrida. Ove zemlje ne obezbjeđuju pravnu zaštitu koja bi spriječila da djeca postanu apatridi.

PREKO JEDNE TREĆINE APATRIDA U SVIJETU SU DJECA. Mnoga djeca upadaju u ovo zakonsko živo blato danom svog rođenja, provode veći dio svojih života u borbi protiv nejednakosti koje su naslijedili, a često svoju nedaću prenose na buduće generacije.

Kadkada nije ni moguće izvršiti upis rođenja djeteta apatrida, čime se to novorođenče trenutno pretvara u „nepostojeću osobu“ u očima vlada. To dijete je izloženo potencijalnom zlostavljanju i odbacivanju počev od nemogućnosti pristupa spasonosnoj vakcinaciji, pa do zaštite od ranih brakova.

Nakon što su mu tražili da dostavi smrtovnicu svog djeda da bi potvrdio svoje državljanstvo, **Hussain**, mladi Kenijac je pitao, „Možete li da zamislite da vam neko traži nešto što nemate? Traže od vas da dostavite neki dokaz, a vi ne znate uopšte kako to da dokažete. Kad mi je djed umro, ja još nisam ni bio rođen.”

Rizik da djeca čije rođenje nije upisano postanu apatridi se povećava kada ih sukobi prisile da napuste svoje domove ili kada se rode u egzilu. Preko 50.000 djece je rođeno od roditelja sirijskih izbjeglica u Jordanu, Iraku, Libanu, Turskoj i Egiptu od početka sukoba. Većina njih ima pravo na sirijsko državljanstvo, ali oni kojima rođenje ne bude upisano u matične knjige mogu da se suoče sa ozbiljnim problemima da to dokažu kasnije tokom svog života.

© UNHCR / D. BOSHOFF / NOVEMBAR 2012

Marija, djevojčica bez državljanstva, dijete kubanskih roditelja koji su emigrirali, ne može steći kubansko državljanstvo.

“Nekada, kao majka, pokušavam da razumijem. Onog trenutka kada je moje dijete rođeno, uvučeno je u ovu noćnu moru koja se zove biti ‘lice bez državljanstva’. Kako je moguće da se dijete rodi, i da mu u isto vrijeme bude uskraćeno osnovno ljudsko pravo, pravo na državljanstvo?”

- MARIJINA MAJKA

© UNHCR/A. SEN/NOVEMBAR 2013

Izbjeglja bez državljanstva iz Sirije drži svoju maktoumeen karticu, dokument koji se izdaje neregistrovanim Kurdima koji nemaju državljanstvo i koja ne daje nikakva prava ili status.

Za izbjeglice registracija nije uvijek jednostavna. Zbog sukoba, mnoge izbjeglice su izgubile svoja identifikaciona dokumenta koja se zahtijevaju kako bi se izvršio upis rođenja djece izbjeglica u zemlji azila. Izazovi se javljaju i u odnosu na registraciju vanbračno rođene djece ili djece roditelja čiji brakovi, sklopljeni po vjerskim obredima, nisu zvanično registrovani. UNHCR je u Libanu ustanovio da 78% novorođenčadi sirijskih izbjeglica, praćenih od njihovog dolaska u tu zemlju, nije prijavljeno nacionalnim organima. Dalje istraživanje je u toku, kako bi se procijenio obim problema u ostalim zemljama koje su primile ove izbjeglice. UNHCR nastavlja da radi sa nacionalnim organima kako bi se pojednostavili zahtjevi za registraciju, te upis u matične knjige rođenih i vjenčanih bio pristupačniji izbjeglicama. Takođe je pokrenuo masovnu kampanju za podizanje svijesti u saradnji sa UNICEF-om i ostalim partnerima kako bi se izbjeglicama pojasnile procedure, koja uključuje i štampanje brošura i pravljenje instrukcionog video materijala koji su dostupni na punktovima za pomoć, u kampovima i na tačkama upisa.

OBRAZOVANJE: OSPORENO OSNOVNO LJUDSKO PRAVO?

Obrazovanje je posebno osjetljivo pitanje. Djeci apatridima se ne dozvoljava da pohađaju javne škole, može im se onemogućiti visokoškolsko obrazovanje, te mogu da doživljavaju stigmatizaciju od strane nastavnika i od strane ostalih učenika.

USPJEŠNI APATRID I

ŠTEFAN ZVEG

(1881 - 1942)

Autor, rođeni Austrijanac, Ostao bez državljanstva 1938.

© UNHCR / A. ZHOROBAYEV / DECEMBAR 2010

„Ono što me najviše pogađa je što ne mogu da školujem svoju djecu,” kaže **Juliana** u Dominikanskoj Republici. „Škola traži dokumenta moje djece,” dokumenta koja Juliana ne posjeduje. „Želim da moja djeca uče, da napreduju, ono što ja nisam mogla,” ali bez tih osnovnih dokumenata njena i mnoga druga djeca možda neće moći ni da pokušaju da vode normalne živote.

U Kirgistanu, majka troje djece, od kojih jedno pati od epilepsije, ima poteškoće u dobijanju medicinske njege i socijalnih davanja za svoju djecu i živi u siromaštvu jer ne može naći posao.

„Propustila sam dobijanje školarine za studije u Japanu jer nisam imala ličnu kartu ni državljanstvo,” kaže **Sheila**, koja je odrasla u Vijetnamu kao apatrid.

Ponekad se koriste posramljivanje i prijetnje. „Nastavnici uđu u učionicu i kažu onima koji ne posjeduju lične karte da podignu ruku,” prisjeća se jedna djevojčica iz Dominikanske Republike. „Oni koji imaju dokumenta zadirkuju one koji nemaju. Kažu nam ‘Dolaze kamioni da vas deportuju. Ne možete da polažete ispite. Gubite vrijeme. Ništa nećete učiniti sa svojim životom.’”

U Mijanmaru, svega 4,8% djevojčica apatrida i 16,8% dječaka apatrida završavaju osnovnoškolsko obrazovanje, u odnosu na brojke od 40,9%, odnosno 46,2% za ostale dječake i djevojčice.

Djeca ponekad prevaziđu očekivanja i rezultati znaju da budu fantastični. Neobeshrabrena, mnoga djeca apatridi ostvarila su velika postignuća.

Srinuan ima izuzetnu priču. Kada joj je uskraćeno obrazovanje u lokalnoj državnoj školi, ona je istrajala i završila školu koju vodi humanitarna organizacija. Nastavila je sa obrazovanjem i dobila punu stipendiju za studije na univerzitetu u Sjedinjenim Američkim Državama gdje je bila šokirana što je ljudi „tretiraju kao sebi ravnu. Čak i kad bih im rekla da sam apatrid, i dalje su htjeli da se družimo.”

„Mogla sam slobodno da putujem,” nastavlja. Nisam bila ista osoba koja sam bila na Tajlandu. Ponekad bih mislila „Zašto ne mogu isto tako da se osjećam i u svojoj domovini?” Ali kada se vratila kući „da produžim putne isprave, osjećala sam se kao da sam se vratila u noćnu moru.”

Oснаžena obrazovanjem, vratila se da živi u Tajlandu gdje se uspješno izborila za tajlandsko državljanstvo. Njen uspjeh ohrabrio je ostale u njenom selu da slijede njen primjer.

Kampanja UNHCR-a ima za cilj da riješi apatridiju koja danas hiljade djece dovodi do iste vrste nedaća kao i Srinuan.

© GREG CONSTANTINE

Djeca u Telipoku, Sabah, Malezija. Mnoga djeca imigranata nijesu u mogućnosti da dobiju državljanstvo. Neka nemaju nikakva dokumenta i nemaju pristup obrazovanju.

Porodice: pod stalnim pritiskom

N

NEPOSJEDOVANJE DRŽAVLJANSTVA MOŽE DA NARUŠI, A ČESTO I RAZORI osnovnu ljudsku zajednicu – porodicu.

Apatridija obeshrabruje mlade ljude po pitanju stupanja u brak, kao i imanja djece, čak iako oforme zajednicu. Pritisak zvanične „nevidljivosti“ razara porodične zajednice putem fizičkog razdvajanja ili zakonskih zloupotreba.

Administrativna noćna mora može da potraje i generacijama, čime se nastavlja ciklus degradacije i beznadežnosti.

Kosala, mladi apatrid iz Vijetnama htio je da se oženi, ali su „roditelji moje djevojke pitali ‘Ko si ti?’ Nisam imao dokumenta, ličnu kartu, državljanstvo. Nisam mogao ni da dobijem izvod iz matične knjige vjenčanih.”

NEMOGUĆE ODLUKE

Svjesni da bi na svoju djecu prenijeli stanje apatridije, jedan par apatrida je ispričao UNHCR-u da su odlučili da ne zasnivaju porodicu jer se ne bi mogli suočiti sa tim da sopstvenu djecu osude na ista odricanja i očaj apatridije. „Osjećam se loše kad vidim druge ljude sa bebama, jer ja ne mogu da imam bebu,” kaže supruga. „Svaki bračni par želi da ima djecu.”

U Madagaskaru, **Elina** samo ponavlja istu stvar koja joj slama srce. „Zaista želim da imam djecu. Dovoljno dugo sam u braku. Ali neću dok ne dobijem državljanstvo.”

U Belgiji, **Gabir**, apatrid sa Bliskog Istoka, ne može da oženi svoju djevojku koja je građanka Evropske unije jer je apatrid i nema potrebna identifikaciona dokumenta. On takođe ne može ni zvanično da prihvati očinstvo njihovog djeteta.

Zakonske glavobolje se povećavaju. Apatridi se često suočavaju sa nerješivim problemima vezano za imovinsko-pravna pitanja ili starateljstvo nad djecom nakon smrti supružnika ili razvoda.

Svako dana su u riziku od lišenja slobode ili pritvora jer nemaju zvaničnu ličnu kartu. Žive u stalnom strahu da će biti udaljeni iz zemlje ili ponekad odluče da odu i razdvoje porodice u očajničkom pokušaju da riješe apatridiju svoje djece.

Rodna diskriminacija je posebno podmukla. Danas 27 zemalja i dalje sprječava žene da na svoju djecu prenesu svoje državljanstvo na ravnopravnoj

“Da sam znala da će biti ovakvih problema, nikada se ne bih udala za svog muža. Zašto su moja djeca kriva za grešku koju sam ja napravila? Sada moja djeca nemaju pristup obrazovanju i zdravstvenoj zaštiti, dok moj suprug pati zbog cjelokupne situacije.”

- JORDANKA

UDATA ZA STRANCA KOJI NE MOŽE DA PRENESE SVOJE DRŽAVLJANSTVO DJECI

USPJEŠNI APATRID I

IGOR STRAVINSKI

(1882 – 1971)

Kompozitor
Ostao bez državljanstva 1921.

osnovi kao i muškarci. Nabila, majka Sirijka, brine za svoju ćerku apatrida koja nije uspjela da stekne državljanstvo oca prije nego što su joj se roditelji razveli. Očajava, „Iako je moja ćerka stekla diplomu na Univerzitetu u Damasku, bez državljanstva ili identifikacionih dokumenata ona ne može da prihvati brojne ponude za posao i mogućnosti za putovanja koje dobija. Tek joj je 25 godina, ali joj izgledi za budućnost nisu sjajni.”

Nedaće porodica ponekad dovode do užasnih izbora.

Pojedini parovi se razvode, dijelom zato što je to jedna od rijetkih odluka nad kojom imaju punu kontrolu, a dijelom zato što je razvod jedan od malobrojnih načina za izlazak iz kruga oćajanja. Arhaična pravila o državljanstvu u nekim zemljama znače da razvod može da predstavlja izlaz za djecu oca apatrida i majke državljanke, kako bi stekli njeno državljanstvo. Ta djeca na taj način stižu državljanstvo, ali po cijeni rasturene porodice.

Saida u Maroku nije mogla da prenesu sopstveno državljanstvo na svoju djecu jer je žena. Bez državljanstva, njena porodica nije imala pravo boravka i kada su djeca dostigla punoljetstvo susrela su se sa obavezom izlaska iz zemlje svaka tri mjeseca da bi dobila vizu i pokušala da se vrate. Srećom, zakon je izmijenjen 2007. Godine, mijenjanjući na bolje živote hiljada djece, uključujući i Saidinu. Maroko je jedna od 12 zemalja koje su tokom protekle decenije izmijenile svoje zakone o državljanstvu da omoguće majkama da svoje državljanstvo prenesu na svoju djecu, baš kao što to mogu oćevi, što je razvoj događaja koji oćhrabruje.

Presudom Ustavnog suda Dominikanske Republike, preko 200.000 Dominikanaca haićanskog porijekla ostalo je bez državljanstva. Hiljade porodica iznenada su ostale bez državljanstva. Samo dva od devet članova Espinal porodice još uvijek ima dominikansko državljanstvo.

U 27 zemalja, djeca mogu ostati bez državljanstva jer žene nemaju pravo, kao muškarci, da prenesu svoje državljanstvo na djecu.

Svakodnevni život: frustracija i poniženje

U DOBI OD 17 GODINA ANGEL LUIS JOSEF JE DOBIO PONUDU ZA UGOVOR OD 350,000 US\$ OD BEJZBOL KLUBA SAN FRANCISCO GIANTS. PONUDA JE ZATIM POVUČENA JER, IAKO JE ROĐEN U DOMINIKANSKOJ REPUBLICI, NEMA DRŽAVLJANSTVO I IDENTIFIKACIONI DOKUMENT TE ZEMLJE.

Čovjek sakuplja kakao mahune na plantaži u Obali Slonovače. Državljanstvo stotine hiljada ljudi u Obali Slonovače je dovedeno u pitanje, što je dovelo do sukoba. Vlada sada radi na rješavanju ovog pitanja.

P **PRVE PREPREKE** na koje djeca nailaze u školi prate ih tokom čitavog života, otežavaju im, a ponekad i u potpunosti onemogućavaju, zdravstvenu njegu, sticanje posla ili uživanje drugih socijalnih servisa.

Issa naglašava frustraciju vezano za to da ste „neprepoznato lice“ u Keniji. Kategorično objašnjava „Ne možeš da izlaziš iz kuće.“ Tehnički, to uraditi bez lične karte je krivično djelo. „A ako ne možete da izlazite iz kuće, kako da živite? Kako da tražite posao?“ pita. „Ne možete da otvorite bankovni račun. Ne možete da vodite poslove. Ne možete ništa da posjedujete jer ne postojite.“

Railya je bila univerzitetski profesor sa brojnim objavljenim publikacijama, ali kao apatrid u Francuskoj bilo joj je nemoguće da nađe posao niti da bude prihvaćena. „Potpuno bezizražajna lica ljudi. To vas ubija,“ kaže.

NEDOSTUPNO

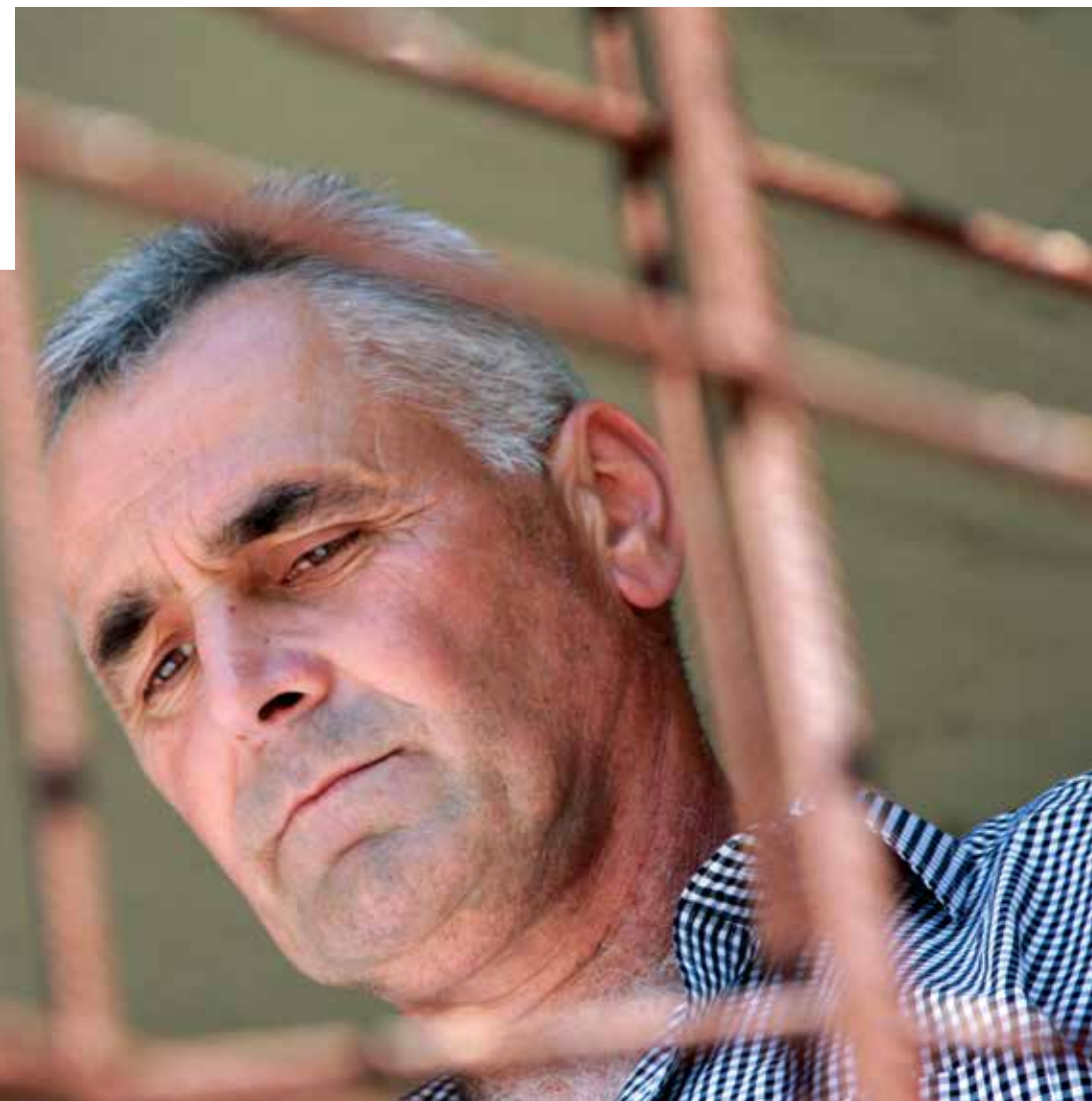
U brojnim zemljama širom svijeta mnoga radna mjesta su nedostupna ili su ozbiljno ograničena za sve koji nisu državljani, uključujući javnu službu, nastavu, pravo, medicinu i tehniku. Neki apatridi mogu potpuno biti isključeni sa tržišta rada.

Čak i kada uspiju da nađu posao, apatridi često moraju da prihvataju zarade značajno niže od zarada u toj zemlji, imaju malo mogućnosti za napredovanje i mogu da očekuju otkaz u svakom trenutku.

„Moja plata je ništa više od džeparca,“ kaže **Abdulrahman**, koji živi u Kuvajtu.

Zbog takve situacije, apatridi se suočavaju sa većim svakodnevnim pritiscima u odnosu na druge grupe.

U Mjanmaru, na primjer, državljani uobičajeno koriste državne bolnice i domove zdravlja. Međutim, zbog pravila vlade, apatridi moraju da se obraćaju privatnim

Nusret Hodžić, čiji su roditelji crnogorski državljani a koji je registrovan kao državljanin Srbije, postao je lice bez državljanstva preko noći, zbog administrativne greške u njegovim dokumentima. Imao je dobro organizovan život u Baru, Crna Gora, gdje posjeduje kuću, radi za građevinsko preduzeće i dobro je poznat u zajednici. Sada, lišen svog državljanstva i dokumenata, kaže da se osjeća kao da živi u karantinu.

Glavni uzrok apatridije u 90-tim bio je raspad SSSR-a i Jugoslavije. Glavni uzrok u ovoj deceniji je diskriminacija.

klinikama, koje su daleko skuplje, ili da se oslanjaju na neprofitne organizacije. Taj obrazac se ponavlja i u drugim zemljama.

U Keniji je vlada dijelila besplatne mreže za komarce, ali samo za domaćinstva sa važećim ličnim kartama.

„Da li malarija napada samo Kenijce?“ upitao je tada jedan iznervirani apatrid.

Povremeno dođe do napretka, ali rijetko bez dodatnih komplikacija.

Sleiman ne može da radi jer je apatrid, ali ipak vodi uspješan biznis sa kovanim željezom u Libanu. Preduzeće mu je registrovano na ženino ime, a ona je libanska državljanica.

Sleiman je i uspješan vozač trkačkih automobila i kao priznanje za sportska postignuća, u njegovu čast je posađeno drvo kedra. Ali bez obzira na brojne pokušaje da dobije libansko državljanstvo, i dalje ne može da predstavlja Liban na međunarodnim sportskim događajima jer nema državljanstvo. Njegova bol i iznerviranost su očiti kada kaže: „Imam skoro 50 godina i umoran sam od moljakanja.“

© UNHCR / G. CONSTANTINE

USPJEŠNI APATRID I

MARK ŠAGAL

(1887 - 1985)

Umjetnik
Pobjegao iz okupirane Evrope u SAD 1941.
(Imao Nansenov pasoi).

Učešće: priključivanje

APTRIDI NE ŽELE NIŠTA DRUGO NEGO DA SE PRIKLJUČE – da pripadaju.

Ali, to je često nemoguće. Imaju malo prava, bilo u društvenom ili profesionalnom životu i često nemaju pravo glasa, pa su politički nemoćni u zajednicama u kojima većina njih živi već niz godina.

Žena iz Bruneja objašnjava kako se bespomoćno osjeća: „Čak iako izrazim svoje mišljenje, tome se ne pridodaje mnogo značaja jer nemam pravo glasa.“

Ipak, osjećaj pripadnosti lokalnoj zajednici i državi je jak i među isključenim ljudima. Većina apatrida u Estoniji je rekla u nizu razgovora da tu zemlju vide kao svoj dom i da ne traže ništa drugo već da aktivno učestvuju u političkim procesima.

Izuzetno od svih ostalih populacija apatrida širom svijeta, apatridi u Estoniji mogu da glasaju na lokalnim izborima, ali ne mogu da se kandiduju, učestvuju u nacionalnim referendumima ili parlamentarnim izborima, niti da se priključe nekoj političkoj partiji.

Kako je to **Railya** iz Francuske elokventno rekla, nema ničeg što daje takav osjećaj nade niti ičeg što je u određenim slučajevima tako nedostupno, kao osjećaj doma. „U Rusiji postoji jedna biljka bez korijena, perakati pole (lopte suvog korova). Vjetar ih nosi. Kotrljaju se na povjetarcu. To je apatridija. A ja, ja želim da pustim korijenje.“

BEZ GLASA

U određenim zemljama se raspoloženje promijenilo, te u nekim situacijama apatridi počinju da stiču provizorno društveno uporište, često uz podršku grupa koje se bore za prava apatrida i grupa za lokalno zastupanje.

U jednom predmetu, koji je pokrenuo Pokret za rehabilitaciju mladih iz zajednice koja govori Urdu, Viši sud Bangladeša je 2008. godine donio presudu da su članovi manjine koja govori Urdu, koji su bili apatridi od sticanja nezavisnosti, u stvari državljani:

„Nerješavanjem pitanja državljanstva pod pogrešnim pretpostavkama već decenijama, ova država nije ništa dobila – naprotiv, lišena je doprinosa koji su oni mogli da daju u izgradnji države,“ konstatovao je sud.

Jedan lokalni pokret, Mladi Brazilci apatridi, Brasileirinhos Apatridas, okupio je Brazilce koji žive van domovine i njihovu djecu i uspješno su 2007.

“U političkom životu zemlje, moj glas se ne čuje”

- APATRID
NA BALTIKU

Apatridi skoro nikad nemaju pravo da glasaju ili da se kandiduju za javnu funkciju.

godine progurali izmjenu ustavne odredbe kojom se zahtijevalo da djeca rođena od brazilskih roditelja van zemlje moraju da se vrate u domovinu da bi im se dodijelilo državljanstvo. Taj uslov je često dovodio do pojave djece apatrida. Procjenjuje se da je, kao rezultat takve reforme, čak 200.000 djece dobilo mogućnost da stekne brazilsko državljanstvo.

Grupe apatrida u Mauritaniji i Keniji iskoristile su mehanizme za zaštitu ljudskih prava da ulože prigovore na međunarodnom nivou. Na drugim mjestima, takve grupe su pribjegavale peticijama, javnim protestima i društvenim medijima da traže rješenje svoje nesrećne situacije.

J.S. predstavlja još jedan primjer apatrida koji očajnički želi i kome treba da mu se čuje glas. On je malavijskog porijekla, ali je rođen i živio u Zimbabveu do svoje desete godine. Zatim je sa majkom otputovao u Južnu Afriku prije nego što ga je ona napustila. Pokušao je da pribavi dokumenta Zimbabvea, čak je i otputovao do Zimbabvea da sredi dokumentaciju, ali bezuspješno. Nije mogao da se zakonski vjenča sa svojom životnom saputnicom, jer nije posjedovao dokumenta i brine da se i njegovom djetetu može desiti da postane apatrid i da bude bez glasa.

„Moj san je da imam dokumenta kako bih mogao da glasam. Želim da me država vidi, prepozna moj problem i da sasluša.“ „Ja sam već star, ali se staram za snove svog djeteta. Želim da ono ima budućnost.“

Iako već postoji zajednica aktera sa strane UN, nevladinih organizacija i lokalnih aktera koji rade na rješavanju apatridije, ključna komponenta kampanje UNHCR-a za ukidanje apatridije je da se **podstakne veće partnerstvo između nadležnih organa, vlada, međunarodnih organizacija, civilnog društva i grupa za zaštitu apatrida** kako bi se stvorila ‘globalna koalicija’ i povećala saradnja u borbi za iskorjenjivanje apatridije.

Slavlja u selu Dronguin, Obala Slonovače. Djeca iz sela su dobila izvod iz matične knjige rođenih, koji će im omogućiti da budu priznati za državljane Obale Slonovače.

USPJEŠNI APATRID I

**MSTISLAV
ROSTROPOVIČ**

(1927 – 2007)

Čelista, dirigent i politički aktivista

Apatrid od 1978 do 1990

Bezbjednost: život pod stalnom prijetnjom

APATRID IJA MOŽE DA POTAKNE razdor među zajednicama ili čak i građanske sukobe, ali rješenje apatridije ujedno može da ponudi napredak i novi početak.

Ljudi postaju osuđeni na neprekidan ciklus stalnih lišenja slobode ili ostaju zarobljeni u svojim domovima godinama. Postoji sveprisutno osjećanje potencijalne izdaje, čak i od strane prijatelja i rodbine, podjednako u najrazvijenijim zemljama i tradicionalno nestabilnim regionima.

Stotine hiljada ljudi bez državljanstva živi u zapadnoafričkoj zemlji Obala Slonovače i kada je tamo izbio građanski rat 2002. godine, on je dodatno podstaknut sporenjem oko identiteta i državljanstva Obale Slonovače.

Izbjegličke zajednice širom svijeta često uključuju apatride, koji su primorani da napuste svoj ionako neizvjestan položaj u zemlji porijekla, što stavlja dodatne pritiske na lokalne zajednice i države.

Apatridi često žive u stalnom opsadnom stanju. „Plašim se da izađem napolje,” kaže **Gabir** iz Belgije. „Gdjegod da odem, plašim se da će mi neko tražiti ličnu kartu.” **Um Chadi**, majka tri djeteta bez državljanstva na Bliskom istoku morala je nekoliko puta da spašava sina iz zatvora nakon što bi ga pokupili na putu do posla koji počinje rano ujutro. „U 2 sata ujutro. Jednom i u 3 ujutro, išla sam u policijsku stanicu da ga izvučem. Je li to život? Iskreno, to nije život.”

Apatridi iz Mjanmara koji žive u Bangladešu godinama su zarobljeni u začaranom krugu stalnog lišavanja slobode. Kada ih oslobode nakon odsluženja kazni po imigracionom ili krivičnom zakonu, odmah ih ponovo pritvaraju jer nadležni organi nisu u stanju da ih deportuju u Mjanmar, jer su tamo „nepostojeća lica”. Sami sebi su dali nadimak, ‘oslobođeni zarobljenici’ i čak su zadobili simpatije drugih zatvorenika.

NEMA GRANICA

Stigma apatridije ne poznaje granice.

Apatridi se često tretiraju kao nezakoniti imigranti i u Britaniji je jedna

© UNHCR / G. CONSTANTINE / 2009

© UNHCR/A. DAMATO / JUN 2014

“Izdali su mi vozačku dozvolu kada sam dobio ličnu kartu. Sada mogu da izdržavam porodicu vozeći motornu rikšu. Moje dvije ćerke su primljene u osnovnu školu. I sada planiramo da napustimo naselje.”

- NEKADAŠNJI APATRID
GRAĐANIN BANGLADEŠA KOJI
GOVORI URDU

USPJEŠNI APATRID I

MARGARET
VON TROTA

Režiserka
Rođena bez državljanstva u
Njemačkoj 1942.

trećina ljudi bez državljanstva, koji su intervjuisani za potrebe jedne studije iz 2011. godine, rekla da su u nekom trenutku bili u pritvoru u rasponu od po nekoliko dana do pet godina na osnovu ovlašćenja koja država ima u oblasti imigracije.

„Jednom mi nisu dozvolili da uđem u školu svoje mlađe ćerke jer nisam imala ličnu kartu,” prisjeća se jedna žena iz Šri Lanke koja je u međuvremenu stekla državljanstvo zahvaljujući zakonskim reformama. „Izbjegavala sam da idem u grad tokom sukoba jer nisam imala ličnu kartu, pa sam se plašila da će me policija uhapsiti.”

Budući da apatridi često nemaju ni državljanstvo niti neophodna identifikaciona dokumenta, **izloženi su hapšenju ili pritvoru, prisilnom iseljenju, progonu, čak i trgovini ljudima.** Jedna žena bez državljanstva u Tajlandu se prisjeća: „Dolazili su poslovni ljudi da traže mlade djevojke. To su bili trgovci ljudima. Vidjela sam neke djevojke apatride koje su odlazile i radile kao prostitutke.”

Nesigurnost je podmukla, uvijek prisutna i zadire čak i u najtmnije odnose. Ljudi bez dokumenata često ne mogu ništa da posjeduju. „Registrovao sam automobil na ime svog zeta,” kaže jedan čovjek iz Persijskog zaliva. „Sviđa mi se. Mislim da je dobar čovjek. Ipak, stalno govorim sestri da njemu govori dobre stvari o meni. Ne želim da se naljuti. Mogao bih da ostanem bez ičega.”

Pravda je, ipak, dostižna za neke. U Tajlandu, oni kojima je oduzeta imovina često se obraćaju vođama zajednice za pomoć. A u posljednje vrijeme donešen je niz presuda evropskih, afričkih i inter-američkih regionalnih sudova na rješavanju prigovora u vezi ljudskih prava po osnovu apatridije.

IZNAD

Muškarci i žene bez državljanstva često rizikuju svoje živote u očajničkom pokušaju da riješe svoj status.

LIJEVO

Više od dvije decenije od raspada SSSR-a, jedini dokument koji ima veliki broj apatrida je njihov stari sovjetski pasoš.

U posljednje 2 decenije, apatridija je bila osnovni uzrok oružanih sukoba u dvije afričke zemlje.

Iznalaženje rješenja

P

PROBLEM MARGINALIZACIJE PRISUTAN JE VJEKOVIMA. Ukupno 10 miliona apatrida u svijetu žive marginalizovanim, nevidljivim životom. Životi su im prekinuti ili uništeni sa nemjerljivim društvenim, ekonomskim ili političkim posljedicama.

Noćna mora se i dalje nastavlja – žena koja plače kaže da je „bolje uopšte i ne postojati nego nemati dokumenta“; mladić u Dominikanskoj Republici kome je osporen bijeg iz siromaštva i atraktivna karijera igrača bejzbola; i žena na Madagaskaru koja odbija da zasnuje porodicu dok ne dobije državljanstvo.

Ali ima i pojedinaca i nacionalnih vjesnika nade: Tajlandanka koja je stekla državljanstvo pomaže drugim apatridima da steknu svoje državljanstvo; muškarac iz Obale slonovače koji je sada aktivan u lokalnoj politici; priznavanje državljanstva manjini koja govori Urdu od strane Višeg suda u Bangladešu; i sticanje državljanstva od strane preko 60.000 ljudi u Kirgistanu.

UNHCR-ova desetogodišnja kampanja za ukidanje apatridije iskoristiće ovu jedinstvenu priliku da zadobije nacionalnu, međunarodnu i podršku javnosti kako bi se konačno iskorijenila apatridija u roku od jedne decenije.

Apatridija stvorena u jednom trenutku u istoriji može da utiče na ljude kroz nekoliko generacija i, ukoliko se nešto ne preduzme, nastaviće da raste broj obespravljenih. Međutim, apatridija se isto tako može riješiti u jednom momentu.

Ključni faktor za rješenje je postojanje političke volje; zatim relativno jednostavne reforme koje ne koštaju mnogo i koje mogu da imaju neposredan i trajan uticaj.

Tokom proteklih pet godina, UNHCR je upetostručio svoj budžet za rješavanje apatridije i poseban mehanizam koji je uspostavio Visoki komesar Guterres obezbjeđivače veća sredstva za posebno obećavajuće i važne projekte. Izvršni odbor Programa Visokog komesara odobrio je budžet od 68 miliona dolara za 2015. godinu.

Osim globalne mreže zaposlenih u ovoj agenciji koji se staraju i štite raseljene i ljude bez državljanstva širom svijeta, angažovano je preko 20 dodatnih stručnjaka da rade sa vladama i drugim relevantnim organizacijama na rješavanju apatridije.

“Nakon godina življenja u vakumu, konačno imam osjećaj da pripadam zemlji... Moja zemlja, moji ljudi i ja smo povratili našu nacionalnost i opet osjećamo da smo dio velike nacije”.

ŠEIK AL-NUMANI
IZ IRAKA

USPJEŠNI APATRIDICI

ANA
PAVLOVA
(1881-1931)
Primabalerina
Ostala bez državljanstva 1921.

Nakon što je neumorno radila da postane tajlandska građanka, Srinuan je konačno stekla državljanstvo. Tada je osnovala organizaciju kako bi pomogla drugim apatridima da budu priznati kao građani Tajlanda.

Rješavanje apatridije je moguće: od 2003. godine, preko četiri miliona ljudi bez državljanstva širom svijeta je steklo državljanstvo.

Kampanja za ukidanje apatridije ima za cilj potpuno rješavanje postojećih situacija apatridije i sprječavanje nastajanja novih slučajeva apatridije tokom narednih 10 godina.

Ubijediti i podržati države da preduzmu nekoliko ključnih aktivnosti moglo bi da prekine začarani krug apatridije koja ugrožava milione ljudi širom svijeta. Te aktivnosti uključuju:

- **Osigurati** da se registruje svako novorođeno dijete, a time i pomogne u dokazivanju porijekla po roditeljima i po mjestu rođenja, što su ključni elementi dokaza potrebnih za utvrđivanje državljanstva.
- **Osigurati** da sva djeca dobiju državljanstvo ako bi inače bili apatridi, na primjer, ako su im roditelji bez državljanstva.
- **Ukloniti** rodnu diskriminaciju iz zakona o državljanstvu tako da i žene mogu da prenose državljanstvo na svoju djecu na ravnopravnoj

Iznalaženje rješenja

© UNHCR / G. CONSTANTINE / 2010

Od 2004. godine, 12 zemalja je reformisalo svoje zakone o državljanstvu kako bi omogućilo ženama da prenesu svoje državljanstvo djeci.

NA SUPROTNOJ STRANI
Higna je Dominikanka haičanskog porijekla, čije je dominikansko državljanstvo ukinuto, i koja je na taj način postala apatrid. Izuzetan student, Higni je ponuđena stipendija za školovanje na univerzitetu sa samo 16 godina. Pošto nije mogla da dobije cedulu, dominikansku ličnu kartu, Higna nije imala pravo da pohađa univerzitet ili da se zaposli. Preplašena, ali odbijajući da bude poražena, Higna pohađa časove engleskog jezika i nastavlja sa borbom da povрати državljanstvo.

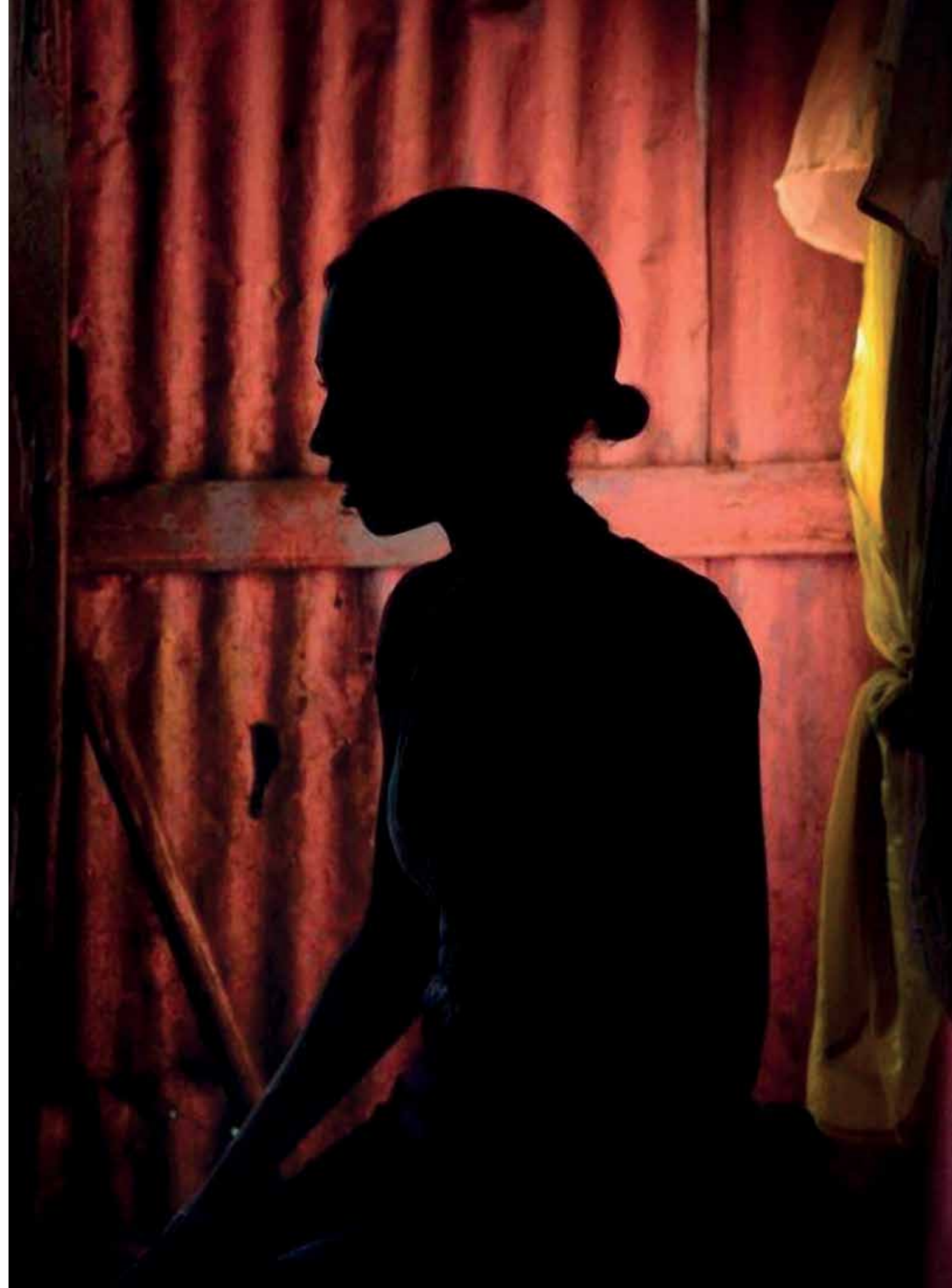
osnovi kao i muškarci. Kada su očevi apatridi ili nisu u mogućnosti ili nisu voljni da preduzmu korake ka prenošenju državljanstva, rodni paritet u dobijanju državljanstva za djecu mogao bi da spriječi apatridiju u djetinjstvu za hiljade slučajeva takvih apatrida.

- **Rješavati** postojeće situacije apatridije putem promjena zakona ili politika vlada što su u većini slučajeva najjednostavniji i najjeftiniji pristupi u rješavanju apatridije.
- **Eliminisati** diskriminaciju na osnovu rase, etničkog porijekla, vjere, roda ili invaliditeta koja je ponekad ukorijenjena u zakonima i koja utiče na stotine hiljada članova manjinskih grupa širom svijeta.

Ostale mjere, koje će biti naglašene u razgovorima sa vladama i relevantnim međunarodnim i regionalnim organizacijama, te na javnim i akademskim skupovima, uključuju i garantovanje državljanstva pojedincima pogođenim stvaranjem novih država ili razmjenom teritorija među državama; podsticanje svih država da pristupe dvijema konvencijama UN koje se bave apatridijom; osigurati da vlade ustanove postupak kojim predviđaju uslove da migranti bez državljanstva stiču zakonski status i državljanstvo; i prikupljanje sveobuhvatnijih podataka o apatridima i uzrocima apatridije.

“Neće biti jednostavno stati na kraj višedecenijskoj društvenoj nepravdi duboko usađenoj u svakodnevni život, ali to naprosto treba uraditi,” rekao je Visoki komesar Guterres. “Apatridi gotovo uvijek imaju snažne veze sa nekom zemljom. Uz postojanje političke volje i uz naše združene napore, mogu se priznati te snažne veze među ljudima i državama. Time će milioni ljudi konačno dobiti državu koju mogu zvati svojom i konačno će imati iste mogućnosti koje su na raspolaganju nama ostalima.”

© UNHCR / B. SOKOL / JUL 2014

ALBERT AJNŠTAJN

(1879 – 1955)

Fizičar, rođen u Njemačkoj

Bez državljanstva od 1896 do 1901
Opšte je poznato da je Ajnštajn bio izbjeglica, ali je također bio i apatrid 5 godina, krajem 19. vijeka, nakon što se odrekao njemačkog državljanstva. Iako je Ajnštajn sam inicirao svoju apatridiju, ona je bila kratkog vijeka, zahvaljujući njegovoj naturalizaciji u državljanina Švajcarske 1901. godine.